

– М., 2007.- С. 140]. Не поняття істини має формулюватися контекстуально, але метафізична істина суб'єкта в її онтологічній, екзистенційній та гносеологічній визначеності надає осмисленості його буттю в умовах певного контексту. Смысл Істини заданий самим актом творіння Божого, влюденням Слова Божого, одк ровенням Божим через Сина. Але істину не можна пізнати й перевірити в межах емпіричної дійсності, а тільки зрозуміти як трансцендентну основу свого буття, на яку ти спиращешся. Зрозуміти можна лише наявний смысл. І це “розуміння відкривається лише тому, хто стоїть на основі, а не поза нею..., основі, на яку ми спираємося, ми навчаємося освоювати як смысл та істину, ми визнаємо, що основа і є смысл” [Ратцингер Й. Введение в християнство. - Брюссель 1988 // <http://www.benediktixvi.ru/>]. Отже, і розуміння цілого буття, як підтвердження порозуміння із дійсністю, гармонізації взаємовідносин зі світом, може вирости лише із віри.

У сучасному глобалізованому й секуляризованому світі чомусь незатишно видається людині з її бажанням духовного спокою та прихистку. Світ рівноцінних можливостей будь-кого є таким у разі конкурентоспроможності останніх. Під натиском утилітарно-прагматичних потреб він губить і забуває свої духовні основи, в тому числі й релігійні, і ті характеристики, що мають пряме відношення до фундаментального самовизначення людини. Тому хочеться особливо підкреслити цю зміну акцентів у католицькому вченні. В кінці минулого століття енциклікою “Віра та розум” Іван Павло II намагається повернути розгубленому людству віру в наявність остаточної Істини й немарність її пошуків. На початку нашого століття його наступник Бенедикт XVI наголошує на тому, що дієвим фундаментом світорозуміння є той аксіоматичний смысл метафізичної істини, який, засвоюючись актом віри, уможливорює осмислене життя.

7. Євро-іслам і мусульманські спільноти України

Проблема відродження та існування ісламу в Україні нині загострилась через багатоваріантність моделей його розвитку. Поява декількох моделей ісламу на релігійному просторі України обумовлена тим, що на початку 90-х років ХХ століття українська умма об'єднались навколо трьох незалежних і конкуруючих між собою центрів за етнічним чинником, а саме навколо кримськотатарського (ДУМК), татарського чи волзько-татарського (ДЦМУ) та іммігрантського (ДУМУ). Нині ця ситуація ускладнилась появою ще двох духовних осередків: волзько, казансько чи башкирсько-татарського (релігійного управління незалежних мусульманських громад – “Київського муфтіяту”) та українського, де більшість становлять новонавернені українці (“УММА”).

Тому нині, через строкатість національного складу й географічну структуру розселення мусульман в Україні, можна окреслити декілька

моделей ісламу, а саме: “етнічний або кримський іслам”, “радикальний іслам”, “традиційний, канонічний іслам”, “європейський, ліберальний іслам” тощо. Існування даних моделей дає нам підстави стверджувати, що нині іслам в Україні неоднорідний. Проте в нашому дослідженні ми хотіли б зупинитись на моделі “європейського ісламу”. Ми означили її як умовну характеристику певного “різновиду” ісламу в його віроповчальному, культово-ритуальному та обрядовому вияві, який інкорпорував у себе певні елементи традицій, культури, способу життя та специфіки взаємовідносин з лаїцизованим суспільством і державами. Нині ця модель набуває розповсюдження в країнах Європи та останнім часом знайшла своїх послідовників в Україні.

Прояви “європейського ісламу” з’являються і в середовищі мусульман України. Слід одразу відзначити, що досвід мусульман Європи ще не зовсім досліджений, тим більше серед мусульман України, тому говорити про застосування моделі “європейського ісламу” на українських теренах певною мірою ще зарано. Проте “євроісламську” зорієнтованість ми спостерігаємо у Київського муфтіяту – “Україні необхідний м’який іслам” [Інтерв’ю з головою Релігійного управління незалежних мусульманських громад України – “Київський муфтіят” К.М. Хуснутдіновим 2 жовтня 2008 року (Архів автора)]. Така орієнтація на наш погляд обумовлена тісними міжнародними зв’язками муфтіяту з європейськими країнами, Росією і Татарстаном. Відтак 3 червня 2008 року було підписано угоду про співпрацю між “Київським муфтіятом” та Радою мусульман Росії. Голова Ради мусульман Росії Равіль Гайнутдін, виступає за модернізацію ісламу, і хоч він й не апелює до моделі “європейського ісламу”, але доводить, що іслам в тому вигляді, в якому він є нині переважно в арабському світі, не може існувати в подальшому.

Успішно реалізується державна концепція Татарстану “Різноманіття та Єдності”, де, поряд з суфійськими орденами та ісламськими течіями, своє місце зайняла й модель євроісламу. На теренах Татарстану декілька століть тривали модернізаційні пошуки джадідистів. І якщо в Криму їх реформи під керівництвом І. Гаспринського носили просвітянських характер, то в Татарстані джадідизм називали “мусульманським реформаторством” [Kanlidere A. Reform within islam. The tajid and jadid movement among the Kazan Tatars (1809-1917). Conciliation or conflict. – Istanbul, 1997. – P. 29]. Сьогодні на релігійних теренах Татарстану модель “європейського ісламу” активно пропагує директор Інституту історії ім. Ш.Марджани АН РТ Рафаїль Хакімов. Він пропонує відмовитись від мазхабічного ісламу та наголошує на відкритті “брами іджтіхаду”, які було зачинено в XI столітті, що сприяло застиглому стану ісламу.

Оскільки діяльність “Київського муфтіяту” тісно пов’язана з Татарстаном, тому не дивно, що голова “Київського муфтіяту” Канафія Хуснутдінов схильний вважати, що “відкриття брами іджтіхажу необхідні, бо за часів їх відкриття іслам став найліберальнішою релігією” [Інтерв’ю з головою Релігійного управління незалежних мусульманських громад України

– “Київський муфтіят” К.М. Хуснутдіновим 20 вересня 2007 року, (Архів автора)]. Голова муфтіяту наголошує на необхідності “європейського ісламу в Україні, бо арабська модель, яку нам намагаються нав’язати ззовні, не притаманна татарам. Ми завжди святкували національні свята, дотримувались звичаїв, традицій тощо” [Там само. - 2 жовтня 2008 року. (Архів автора)].

Серед етнічних груп найбільш активною в царині ісламського “відродження” є волго-уральські татари. Для волго-уральських татар іслам набуває дещо іншого соціального значення, аніж для кримських татар. Спільні культурні коди, які вироблялися протягом тривалого періоду співіснування зі слов’янською більшістю, надають їм практично необмежені можливості для інтеграції. Інтерес волго-уральських татар до ісламу може розглядатися в контексті збереження етнічної культури та зв’язків з Батьківщиною. Тому на шляху до моделі “європейського ісламу” особливо слід відзначити Духовний Центр мусульман України (ДЦМУ), де наприклад, “змінюють мову хутби (татарська, російська) для більшого розуміння та привернення значної кількості відвідуючих до мечеті”, – зазначив Рашид Брагін – голова президії Духовного центру мусульман України. Крім того, сучасна політика ДЦМУ спрямована на відмову від співпраці з закордонними організаціями через надмірний вплив (саудівських, арабських та інших країн) з їх несприятливими для мусульман Донеччини “моделями ісламу”. Нині діяльність ДЦМУ направлена на акумуляцію власних релігійних традицій та піднесення татарських мусульманських цінностей [Інтерв’ю з муфтієм Духовного Центру мусульман України Русланом Абдікеєвим. 26 листопада 2008 року. (Архів автора)].

На шляху до “європеїзації ісламу” також слід звернути увагу на співпрацю мусульман України з Туреччиною. З давніх часів мусульмани Криму співпрацювали з Туреччиною й нині існують між ними взаємовідносини. Орієнтація Криму на Туреччину, яка, до речі, зорієнтована на “етнічний іслам європейського штибу”, пояснюється багатьма чинниками: близькістю кримськотатарської та турецької мов, підготовкою духовенства, будівництво мечетей та проведення місіонерської роботи в Криму громадянами Туреччини, фінансовою підтримкою муфтіяту тощо [Див.: Інформація о деятельности Меджлиса крымскотатарского народа // Говорит Мустафа Джемильев: Доклады на сессиях и конференциях Курултая крымскотатарского народа 1991-2001. – Симферополь, 2002. – С. 45]. Активною є співпраця з Міністерством у справах релігії Туреччини (Діянет), яке репрезентує інтереси кримських татар у різних європейських структурах.

Туреччина – світська країна, з власною моделлю ісламу, яка близька до “європейської”. Тому, сприймаючи іслам в його європейському одягненні через Туреччину, кримський татарин відтак може відчувати себе водночас і мусульманином і кримським татариним, тобто за допомогою ісламу самоідентифікуватися [Зростання ролі мусульманського чинника в

суспільному житті України // Українське релігієзнавство. – 2008. – № 48. – С. 284].

Проте слід згадати про мусульманські спільноти України, які заперечують “європейську модель ісламу” чи взагалі наявність будь-яких інших, окрім ними сповідуваної, моделей ісламу. Як зазначає імам-хатиб Донецької мусульманської громади “Дуслик” Саїд Ісмагілов, “іслам є релігійною системою, а всі інші нашарування, які не відповідають коранічним нормам, не слід вважати мусульманською традицією. Іслам залишається незмінним незалежно від території розселення мусульман, місцевих звичаїв чи традицій [Інтерв’ю з імамом-хатибом Донецької мусульманської громади “Дуслик” Саїдом Ісмагіловим, 3 жовтня 2008 року. (Архів автора)].

Отже, нашу думку, модель “європейського ісламу” на відміну від країн Європи не отримала ще свого розповсюдження на тернах України. Поряд з тими, хто виступає у нас за неї, є ще й громади, які наголошують на шариатських нормах, а відхід від них вважають не ісламом, а сектою чи іншим релігійним віруванням. Можливо “модель європейського ісламу” поки не набула послідовників в Україні із-за того, що мусульмани в нашій країні є корінним народом з усталеними традиціями і зі своєю “етнічною моделлю ісламу”, яка сформувалась протягом століть. Проте нині серед волзьких та волго-уральських татар присутні пошуки, направлені на “європейську модель”. Проте це не свідчить про те що саме цієї моделі вони будуть дотримуватись, можливо, що то буде скоріше синтез “світської, турецької” та “європейської” моделей.

8. Внутрисламские процессы в Крымской Автономии

Процесс регистрации мусульманских общин духовного управления мусульман крима в первые 15 лет независимости Украины происходил слишком динамично. Однако с 2005 года этот процесс заметно замедлился. Это объясняется тем, что в настоящее время, достигнут возможный крайний порог данного процесса. Это связано и с тем, что в Крыму практически завершён процесс возвращения бывших культовых зданий, которые передавались, согласно законодательства Украины зарегистрированным юридическим лицам, т.е. мусульманским общинам. Одной из причин уменьшения количества зарегистрированных мусульманских общин является также сокращение количества строящихся мечетей в населённых пунктах Крыма, вследствие удорожания их строительства.

В то же время необходимо отметить, что устойчивые мусульманские объединения от 10 и более человек, сгруппировавшихся вокруг его организационного ядра – имама и его помощников, действуют практически в каждом населённом пункте компактного проживания крымскотатарского